

EL RECALL TOPONÍMIC DEL MAPA TOPOGRÀFIC DE MALLORCA A ESCALA 1:5.000

Antoni Ordinas Garau

VIII Jornada d'Onomàstica i Toponímia. Artà, 1993

L'objectiu de la present comunicació és avançar els primers resultats dels treballs d'arreglada toponímica per al *Mapa Topogràfic Balear* a escala 1:5.000, tasca en la qual bastants dels aquí presents heu participat.

Per encàrrec de la Conselleria d'Obres Públiques i Ordenació del Territori del Govern Balear, i ja des de fa uns anys, s'està realitzant l'aixecament cartogràfic de la quasi pràctica totalitat del territori balear. Elementals raons de política i planificació territorials — que obliguen a comptar amb una eina de gran qualitat i detall com és la proporcionada per aquest mapa topogràfic i la seva gran escala—, aconsellaven aquesta empresa, avui en un avançat estat d'execució. De fet, i pel que fa a la nostra illa, els treballs de camp s'iniciaren l'any 1991 i a hores d'ara es troben pràcticament enllestits.

Els organismes cartogràfics encarregats de la realització del projecte —l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC) i l'Empresa Municipal d'Informàtica (EMISA)—, encomanaren al Departament de Ciències de la Terra de la Universitat de les Illes Balears, i sota la direcció de Climent Picornell i jo mateix, la que es plantejava com una ingent tasca de recollida toponímica per a vestir el mapa de les Balears.

Les magnífiques condicions de l'escala i la precisió, tant planimètrica com altimètrica, permeten pràcticament la total identificació dels distints elements del territori, les quals converteixen aquesta cartografia en idònia pels reculls de toponímia, fins i tot exhaustius. Tanmateix, cal advertir que l'exhaustivitat no ha estat l'objectiu perseguit. En aquest cas, com a qualsevol altre mapa topogràfic, la toponímia esdevé un sostre més del sistema gràfic que no convé ultrapassar, ja que una excessiva presència toponímica implicaria la minva d'altres tipus d'informació planimètrica que també el caracteritzen.

Així, després de quasi tres anys de treball ininterromput, l'equip format per una cinquantena de persones provinents dels camps de la geografia, la filologia, la història i, fins i tot, de la biologia, ha acabat recentment els treballs de camp mitjançant els quals s'ha efectuat la recollida i localització cartogràfica de la toponímia. Una bona part d'aquests operaris no eren novells en aquest tipus de tasca en haver realitzat amb antelació diversos reculls més o menys complets de certs municipis o àrees. En alguns d'aquests casos el treball ha servit per a esperonejar-los, després d'un parèntesi, i reprendre l'activitat del recull iniciat temps enrera. Per a d'altres, encara que fos la primera presa de contacte, no va ser impediment —i això és un aspecte força positiu—, per a engrescar-los en una arreglada que sovint voreja l'exhaustivitat. En qualsevol cas, s'ha tractat sempre de bons coneixedors de les respectives zones de recollida.

Respecte al suport tècnic, el mapa corresponent a Mallorca es troba dividit en 461 fulls que representen una extensió de 3.570 m de longitud per 2.310 m de latitud, magnituds que donen una superfície de 8,24 km². No obstant això, és important tot d'una afegir que aquestes xifres no engloben tot el territori illenc. Incomprensibles i dubtoses raons de seguretat ens han privat, de moment, de la disposició de la cartografia referida als fulls 698 (badia de Palma) i 774 (arxipèlag de Cabrera) de l'escala 1:50.000, a més de la relativa a certes zones restringides a usos militars (Cap des Pinar, a Alcúdia; Puig de Santa Magdalena, a Inca; Puig Major de Son Torrella, a Escorca; o Cap Blanc, a Lluçmajor). Encara que puguem qualificar de penoses totes i cada una d'aquestes mutilacions, és especialment greu el cas de la badia de Palma, que afecta uns 440 quilòmetres quadrats, i no ho diem tant pel municipi de la capital —que ja compta amb cartografia pròpia produïda per EMISA—, com per la resta dels termes municipals propers: en el cas de Marratxí i Puigpunyent suposa la censura de la totalitat del territori, mentre que en els de Calvià, Estellencs, Banyalbufar, Valldemossa, Esporles, Bunyola, Santa Maria del Camí, Consell, Santa Eugènia i Lluçmajor, tot i estar tocats en distinta mesura, sempre és només parcial.

En conseqüència, els resultats del recull fins avui efectuat superen els trenta-cinc mil topònims sobre una superfície de 3.220 km², dades que donen com a resultat una densitat d'onze topònims per quilòmetre quadrat. Aquest indicador, això no obstant, amaga, com a mitjana que és, les desigualtats extremes que ha patit el recull, degudes tant a les característiques del territori com a la tasca duta a terme per cada un dels operaris. Així, tant el despoblament d'algunes àrees com el menor nivell d'eficàcia d'alguns toponimistes, podrien explicar que els reculls referits a un sol full oscil·lin entre un màxim de 40,8 topònims/km² i un mínim d'1,5.

Per acabar, i com a primeres conclusions després de realitzar aquest recull, cal reiterar, en primer lloc, la urgència d'efectuar reculls exhaustius perquè, en càlculs optimistes, potser ja s'hagi perdut un 20% de la microtoponímia popular, especialment a bona part de la Serra de Tramuntana. Tampoc es lliuren de perill els camps del Pla, on la parcel·lació, la urbanització i la construcció de segones residències accentuen el procés de substitució de la toponímia tradicional.

Tot i aquestes densitats desiguals, ja podem comptar amb el corpus toponímic més voluminós recollit fins hores d'ara. S'imposa, per tant, començar una nova fase amb la doble tasca de sistematitzar aquest corpus a la vegada que donar la darrera empenta per tal d'arrodonir i completar el recull de camp d'aquelles zones que han quedat més enfora de l'exhaustivitat; tot i ser conscients que rarament es pot considerar un recull toponímic com absolutament conclòs.

Tot això suposa la proposta de crear una base de dades toponímica de les illes Balears, la qual cosa, després del present recull, ha deixat de ser una tasca utòpica per passar a ser un repte, una possibilitat a curt o mig termini, sempre i quan compti amb les ganes de tots els que d'una manera o altra hem participat o participam en la tasca dels reculls territorials. No obstant això, també caldrà prèviament unificar criteris per a la seva organització (cartogràfica, temàtica, ortogràfica, etc.) i la seva posterior informatització.

Però tot aquest projecte pot quedar només en paraules si no partim d'un ferm compromís per part de tots els que hi vulguin col·laborar. Crec, com ho fem tots els que som avui aquí, que valdria la pena.